

Den 27 augusti 1995 En introduktion av den då ganska nya boken *Det evigt kvinnliga. En historia om förändring.*

Under 1990-talet är "kvinnlighet" och "moderlighet" igen högsta mode.

Kvinnlighet uttrycks genom bygelbehån. Kurvorna trimmas genom work-out och på andra institut för kroppsbehandling. Kroppen står i centrum, främst kvinnans kropp. Ibland de alltför misshandlade och smala kroppen. Vid förra sekelskiftet var det korsetten, snörlivet som gällde, och en lika strikt bedömning av hur den kvinnliga kroppen borde se ut.

Moderligheten är nästan lika viktig och bör ta sig något andra former. Lite rundare former. Lite lugnare tempo. En riktig mor ska inte tänka utan känna -- i takt med sina hormoner -- medan hon ägnar sin tid till att försjunka in i en gemenskap med sitt barn.

Vid förra sekelskiftet kom moderskapet och kvinnans relation till barnet på modet. Nya uppfostringsnormer, mera frihet och närhet, moderlig övervakning blev viktiga.

Då, för hundra år sedan, och nu höjdes också andra röster om vad kvinnor kunde och borde göra. Det var inte bara kvinnlighet och moderlighet -- det talades också om emancipation, om kvinnans frigörelse från gammalt förtryck. Kvinnor ville och fick så småningom komma in på nya arbetsområden. Kvinnor fick därtill formell rösträtt en bit in på vårt sekel.

Då -- för hundra år sedan -- kan man säga att kvinnors liv framlevdes i paradoxerna mellan en ganska öppen kvinnofientlighet, en ofta framförd syn på kvinnlighet och moderlighet som kvinnans särskilda kännetecken som var högt värderade och uppskattade. De innebar fokus på kvinnans plats i hemmet och därtill nya, aldrig tidigare öppnade möjligheter för kvinnor att göra insatser i både i lönearbetet och genom andra verksamheter i samhället.

Och idag - visst lever vi med liknande paradoxer idag? Vi förväntas fördjupa oss i våra barns välbefinnande under flera år efter att de fötts -- vår moderlighet lovordas och daghem för barn under tre år förtalas. Samtidigt ska vi vara dugliga politiker, arbeta nästan 40 år heltid för att få full pension, helst göra karriär i yrkeslivet och ständigt debattera "feminismen" och allt vad den ställt till med.

Vi som forskar inom det som kallas kvinnohistoria -- eller kanske hellre genushistoria -- vrider och vänder på dessa paradoxerna och försöker finna hur de uppstår och uttrycks, hur de påverkar våra liv och vilka lösningar i praktiken som kvinnor finner fram till.

I boken **Det evigt kvinnliga** är vi åtta forskare som skriver om tiden kring förra sekelskiftet, det omkring år 1900. Det är spännande särskilt när man tycker sig höra ekon idag, från debatter som fördes redan då. Och ändå: det är mycket som har förändrats. Det kommer alltid att vara så att kvinnligheten förändras. Liksom manligheten förändras. Därför är bokens undertitel **En historia om förändring**. Vi är intresserade av att beskriva hur kvinnligheten blir konstruerad, att den inte är någon enkel naturlig självklarhet, att den just inte är EVIG fast det ständigt påstås att den är EVIG. Myten om att kvinnligheten är fast och aldrig förändras är själva kärna runt vilken all **konstruktion** av kvinnligheten byggs.

Vi åtta som skrivit boken har haft två olika sätt att titta på detta. Halva boken följer diskussioner mellan kvinnor, både inom och utom den s k kvinnorörelsen, som vad en kvinna var, borde vara, kunde få göra och vad kvinnor borde sträva efter. Somliga drömde om ett kamratäktenskap i en tid då pengar oftast bestämde vem man gifte sig med. En diskussion om moderskap och moderlighet var livlig. Kunde man lära moderlighet? Borde alla kvinnor det? Och skulle man följa upp detta genom att ta med sig sin moderlighet ut i samhället i omsorgsyrken?

Skulle kvinnor välja särskilt kvinnliga yrken, där de kunde utveckla sin samhällsmoderlighet? - Skulle de välja sjukvård, skola mm eller borde kvinnor sträva efter att komma in på samma arbetsfält som män? En fråga som ännu inte fått ett enkelt svar.

Debatterna gick höga både inom Sverige och på internationella kvinnokongresser som samlades i Paris, Berlin och London - inte riktigt så stora som Pekingkonferensen som pågår just nu men stort uppmärksammade i pressen och med lika angelägna frågor och lika skilda svar som idag.

Detta är bokens ena sida - debatterna om kvinnlighetens olika möjligheter, normer, "borden" och "måsten" - ibland ställdes de som strävan efter "ekonomisk oberoende" eller att uppfylla "de kvinnliga plikterna i samhället".

Bokens andra del handlar om möjligheter som öppnades och stängdes i arbetslivet. Om skådespelerskan, som på 1800-talet kallades för aktrisen, och hennes paradoxala situation när pjäserna vid slutet av århundradet innehöll allt radikalare kvinnoroller medan yrket självt, skådespelerskan som privatperson, strävade efter att göra sitt yrke borgerligt hedervärt, ärbart. Tidigare hade samhället accepterat att aktrisen var en undantagsmänniska som kunde vara mera frigjord än andra kvinnor. Tidigare fick det ha älskare. Nu - ca 1900 - förväntades de lämna scenkonsten när de gifte sig. Konflikten mellan det privata och scenen fick vissa aktriser att vägra spela somliga roller för att inte sammanblandas med dem i sitt privatliv.

Det handlar om den privatpraktiserande barnmorskan som manövrerades bort från möjligheter att försörja sig av den växande läkarkåren och de nya barnbördshusen, om den nya barnmorskan som måste förbli ogift om hon ville utöva sitt yrke under läkarens revir på de nya Barnbördshusen som byggdes, om hur möjligheten att vara både gift, själv mor och barnmorska stängdes genom det nya systemet som inordnade barnmorskan inom en sträng hierarki, vilket förstörde hennes tidigare självständighet.

Det handlar om mejerskan, som självständigt stått för produktionen av mjölk, smör och ost på mekaniserade mejerier, som varit stark och kompetent. Yrket maskuliniserades några decennier in på 1900-talet. Den gamla mejeriförstånderskan, arbetsledaren, maskinskötaren och den fysiskt starka mejerinnan efterträddes av en man, när den sortens kvinnlighet som varit högt skattad på landsbygden efterträddes av en ny idealbild. Nu blev idealet den moderligt veka hemmakvinnan. Hon, som behövde manligt beskydd, uppskattades mest i den nya industriellt- urbana bilden av kvinnligheten.

Vad som är kvinnligt eller manligt bestäms inte ensidigt av naturen. Det blir ständigt bestämt, om och om igen, genom uttalanden och genom hur vi är mot varandra i vardagslivet. Man kan därför inte tala om att något är "evigt kvinnligt" och knappast heller att något är "typiskt manligt" utan att göra sig skyldig till en grov förenkling. Och inte bara en förenkling. Genom att säga så gör man denna förenkling till en norm för hur en kvinna eller man bör vara på gott eller ont; därmed bidrar man aktivt själv till att skapa och befästa vad som är "kvinnligt" och vad som är "manligt".